

Visietekst Nederlands

Inleiding

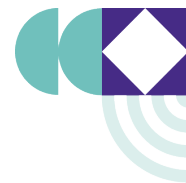
De doelenset Nederlands ziet **taal** heel breed: als communicatiemiddel, als middel om kennis te verwerven, als instrument voor creatieve expressie, als motor voor kritisch denken en als toegangspoort tot literatuur. Daarom krijgt taal in het leerplanconcept een expliciete plaats: de **unieke rol van taal** staat niet alleen centraal binnen Nederlands zelf, maar vormt ook een voorwaarde tot denken en leren en is een verbindende kracht door alle doelensets heen (Van Avermaet, 2023). Door **taalcompetentie** te ontwikkelen, zijn leerlingen beter in staat om nieuwe kennis efficiënt te verwerken. Het brein legt verbanden tussen de concepten (betekenis van het woord) en labels (de hoorbare of zichtbare schriftvorm) die we aan iets linken (zie *figuur 1*). Hoe rijker de taal van leerlingen, hoe meer conceptuele kenmerken ze aan woorden kunnen koppelen en hoe dieper hun begrip zal worden. **Woordenschatontwikkeling** wordt gezien als de motor van kennisopbouw en taalontwikkeling (Surma et al., 2019).

Figuur 1: verband tussen concept en woordlabel

Het **Standaardnederlands** is het **fundament** voor vrijwel alle leerprocessen. Het is een krachtige sleutel waarmee **alle leerlingen** helder kunnen communiceren, denken, nieuwe kennis kunnen verwerven en actief kunnen deelnemen aan het onderwijs en de samenleving. Wanneer leerlingen het Standaardnederlands beheersen, opent dat ook ruimte om taal breder en rijker in te zetten: voor creativiteit, reflectie en kritisch denken. Bovendien wordt het begrip 'tekst' in de doelenset ruim geïnterpreteerd. Het verwijst niet alleen naar geschreven woorden, maar naar elke vorm van taaluiting: gesproken, digitaal, visueel of geschreven. Het gaat om het begrijpen en produceren van betekenisvolle boodschappen in diverse contexten. In de doelen is ook een variatie aan teksttypes uit verschillende tekstsoorten opgenomen.

Daarnaast is **taal ook een verbindende kracht** in onze diverse samenleving. Het leren verwoorden van emoties, ideeën en standpunten is essentieel voor de persoonlijke ontwikkeling en het sociaal engagement van leerlingen. In een talig diverse realiteit op school, speelt **meertaligheid** een belangrijke rol. Vanuit de visie op meertalige realiteit formuleren we als GO! drie pijlers: (1) steiger tot leren, (2) identiteit en leren: een tandem en (3) samen leren samenleven. Deze drie pijlers zijn nog steeds relevant en zitten verweven in de doelenset Nederlands. Ze zorgen ervoor dat we taal niet los zien van de leefwereld van leerlingen, maar inzetten als instrument om te groeien én samen te leven.

Doelen

De minimumdoelen (MD) maken onderscheid tussen wat leerlingen moeten bereiken en nastreven en dit op het populatie- of individueel niveau. Voor **kleuters** zijn alle doelen na te streven, behalve **luisterbegrip** en **woordenschat**. Deze twee zijn **te bereiken** op **populatie-niveau** (zie figuur 2). Dit betekent dat de meerderheid van de klas op het einde van de kleuterschool de minimumdoelen voor luisterbegrip en woordenschat moet bereiken.

Er wordt voor deze twee subthema's gekozen omdat ze de **voorwaardelijke basis** zijn om goed te kunnen starten in het eerste leerjaar. Luisterbegrip en woordenschat leggen namelijk de basis voor **lezen en schrijven**. In het **vierde leerjaar** (L4) is het de bedoeling dat leerlingen alle minimumdoelen **bereiken** op **populatie-niveau**. Bij het **zesde leerjaar** (L6) zijn Nederlands en wiskunde te **bereiken** op **individueel niveau** (*onderwijsdoelen*, z.d.; Silverman et al., 2020).

	Kleuter (5-6 jaar)	Vierde leerjaar (9-10 jaar)	Zesde leerjaar (11-12 jaar)
Na te streven MD populatie-niveau	- Nederlands (m.u.v. woordenschat en luisterbegrip) - Wiskunde (m.u.v. getalbegrip) - Geschiedenis - Aardrijkskunde - Wetenschap en techniek - Lichamelijke opvoeding - Muzische vorming - Sociale vaardigheden - Burgerschap - Leren leren		
Te bereiken MD populatie-niveau	- Nederlands: - Woordenschat - Luisterbegrip - Wiskunde: - Getalbegrip	- Nederlands - Wiskunde - Geschiedenis - Aardrijkskunde - Wetenschap en techniek - Lichamelijke opvoeding - Muzische vorming - ICT - Sociale vaardigheden - Burgerschap - Leren leren	- Geschiedenis - Aardrijkskunde - Wetenschap en techniek - Lichamelijke opvoeding - Muzische vorming - ICT - Frans - Sociale vaardigheden - Burgerschap - Leren leren
Te bereiken MD individueel niveau			- Nederlands - Wiskunde

Figuur 2: overzicht na te streven en te bereiken minimumdoelen

Opbouw

Elke doelenset bouwt systematisch vakspecifieke inhoud op vanuit de minimumdoelen. Op die manier ontwikkelen leerlingen niet enkel kennis van feiten, maar ook inzicht in de opbouw, versterking en overdraagbaarheid van kennis. In figuur 3 vind je de opbouw van de doelenset Nederlands.

1. Lezen	4. Taalsysteem en taalgebruik
Vlot en vloeiend lezen	Woordenschat
Tekstbegrip	Taalsysteem (klanken, interpunctietekens en woordtekens, grammatica)
Tekstsoorten en tekstconventies	Taalgebruik en taalwetenschap
2. Schrijven	5. Literatuur
Handschrift en digitale vaardigheden	Interactie met literatuur
Correct schrijven	Creatieve expressie in taal
Schrijven om te leren	
Schrijven om te delen	
3. Mondeling taalgebruik	
Luisterbegrip	
Spoken, presenteren en vertellen	
Mondelinge interactievaardigheden	

Figuur 3: opbouw doelenset Nederlands

GO! doelen

De doelenset Nederlands bevat ongeveer **vijf procent GO! doelen**. Deze GO! doelen dragen naast taalkundige vaardigheden ook bij aan de **persoonlijke ontwikkeling** en het **maatschappelijk engagement** van de leerlingen. Deze doelen zetten in op kritisch denken, het ontwikkelen van een onderzoekende houding en actief burgerschap. Een voorbeeld hiervan bij het subthema 'schrijven' is het **GO! doel NL.159** waar leerlingen geschikte schijfmateriaal inzetten om een tekst te creëren. Hierbij wordt de **onderzoekende houding** van de leerlingen gestimuleerd. Een ander voorbeeld zijn de GO! doelen rond het zorg dragen voor boeken die wijzen op het ontwikkelen van **actief burgerschap en duurzaamheid (NL.603-NL.605)**. Als laatste activeren de GO! doelen rond het reflecteren van het spreekproces het **kritisch denken** van leerlingen (**NL.412-NL.418**). Deze doelen versterken samen de **brede taalcompetentie** van leerlingen.

Horizontale samenhang: binnen de doelenset

Binnen de doelenset Nederlands is er een **continue verwevenheid van doelen**, namelijk de samenhang tussen de onderwerpen lezen, schrijven, mondeling taalgebruik, taalsysteem en taalgebruik, en literatuur. Dat wil zeggen dat je je lessen Nederlands opbouwt met aspecten uit verschillende onderwerpen. Uiteraard zal je, wanneer nodig, bepaalde zaken **geïsoleerd aanleren**. Zo kunnen lezen en schrijven aanvankelijk als aparte vaardigheden aangeleerd worden, om later in de leerlijn in samenhang met andere doelen van Nederlands verder ontwikkeld te worden.

Horizontale samenhang: over doelensets heen

De doelenset Nederlands heeft een **sterke samenhang met de andere vakdisciplines** omdat taal wordt gezien als een communicatiemiddel, middel om te denken en kennis te verwerven, creativiteit te stimuleren en kritisch te denken.

De samenhang met andere vakdisciplines is expliciet opgenomen in de doelen en wordt in de doelenset zichtbaar gemaakt met vlaggen, schakels en via de engagementsdoelen. Bij de engagementsdoelen wordt de transfer gemaakt door de doelen van Nederlands toe te passen in verschillende situaties en contexten. Door in **andere vakken**, zoals geschiedenis, **rijke teksten** aan te bieden, ontstaat de mogelijkheid om een link te leggen met Nederlands (Pereira et al., 2019). Omgekeerd kan je in de lessen Nederlands werken met rijke teksten over thema's uit bijvoorbeeld wetenschappen en techniek of aardrijkskunde (Goby et al., 2019). Daarnaast

is de doelenset van Nederlands ook sterk gelinkt met **leren leren**, bijvoorbeeld bij doel *NL.104: het toepassen van sturingsstrategieën bij het lezen van teksten*.

Verticale samenhang

De doelenset Nederlands is opgebouwd volgens het principe **spiraalleren**. Bepaalde inhouden komen op verschillende momenten terug, maar op een verdiepende en complexere wijze. Een voorbeeld van een spiraalsgewijze leerlijn bij Nederlands zijn de doelen rond het schrijven van teksten (*NL.290-NL.292*). Eerst leren leerlingen korte teksten schrijven, daarna langere teksten en in de derde graad worden deze nog complexer. In elke fase van de ontwikkeling is er dus sprake van een combinatie van verwerving van nieuwe talige kennis, vaardigheden en attitudes, en verdieping van bestaande kennis (Clark & Bruner, 2010; Bruner, 2000).

Begeleiding

In het kader van brede basiszorg is het belangrijk dat je als leraar een duidelijk beeld vormt van bepaalde aspecten bij je leerlingen. Dit kan bijvoorbeeld door de leesidentiteit, het leesniveau en eventuele moeilijkheden van leerlingen in kaart te brengen (Bellens et al., 2023; Denton et al., 2021; Gobyn et al., 2019). Op die manier kan je inspelen op de **motivatie** en **interesses** van de leerlingen (Ryan & Deci, 2000) en het onderwijsleerproces aanpassen. Daarnaast is het ook belangrijk dat je zicht hebt op de **talige diversiteit** van een klas. Dit kan gebeuren aan de hand van observatie-tools.

De **KOALA-screening** bij vijfjarigen, het **ijkpunt** in het vierde leerjaar en de **klassenraad** op het einde van het zesde leerjaar zijn belangrijk in functie van beeldvorming. Ze brengen in kaart of eventuele verdere ondersteuning een hulp kan zijn. Bij de KOALA-screening wordt de taalvaardigheid van leerlingen gemeten. Daarnaast beschrijft het decreet dat de klassenraad kan beslissen of een leerling in het eerste jaar secundair onderwijs drie uren extra lessen Nederlands per week moet volgen. Deze beslissing wordt genomen op basis van de minimumdoelen Nederlands (Verplichte Taalscreening in het Gewoon Basisonderwijs - KOALA, z.d.; Vlaamse overheid, 2024).

Vormgeving onderwijsleerproces

Iedere leerling moet de kans krijgen om in een **veilige leeromgeving** voldoende te oefenen, tijd te krijgen om na te denken en gerichte feedback te ontvangen. Dit kan bijvoorbeeld aan de hand van **scaffolding** en **EDI 2.0** (Tiebout et al., 2023, p.30-31). Voor meer ondersteuning verwijzen we naar de **didactische fiches** en de lijst met **minimale materiële vereisten**.

Je kan leerlingen extra uitdaging bieden door **moeilijkere of uitdagendere teksten** aan te reiken. Bij **differentiatie in moeilijkheidsgraad van teksten** is wel voorzichtigheid nodig: als de focus alleen ligt op moeilijkere teksten, profiteren vooral de sterke lezers, terwijl de minder sterke lezers minder vooruitgang boeken (Van Gorp, 2006).

Opvolging

De gebruiken- en engageren-doelen kunnen onder andere opgevolgd worden aan de hand van observatie. De begrijpen-doelen kan je zowel **formatief als summatief** opvolgen via toetsing (peilen naar begrip). Je kan deze doelen ook samennemen in een **complexe taak** (rijke en

betekenisvolle taken) waar de talige aspecten aan bod komen. Dit kan bijvoorbeeld een klein onderzoek zijn dat leerlingen moeten uitvoeren en waar ze iets over schrijven in een klasblog. Hierbij doorlopen ze een aantal stappen en criteria van een schrijfproces (verzamelen van informatie, informatie structureren, bijzaken van hoofdzaken onderscheiden, heeft de geschreven tekst een structuur, hoe verliep het proces...). De inhoud van deze taak kan vakspecifiek zijn of je kan de transfer maken naar andere doelensets.

In een les Nederlands kan **feedup**, **feedback** en **feedforward** (effectieve feed geven) samenkomen bij een schrijfo opdracht. Als leraar start je met **feedup** door het leerdoel te verduidelijken: de leerlingen leren een kortverhaal schrijven met een duidelijk begin, midden en einde. Stel samen succescriteria op, zoals het toevoegen van een titel, een duidelijke introductie van de personages, een spannend middenstuk en een afgerond slot. Tijdens het schrijven geef je **feedback** door rond te lopen en gerichte aanwijzingen te geven, bijvoorbeeld: “Je hebt een spannend middenstuk, maar ik mis nog een duidelijke introductie van je hoofdpersonen” of “Er staat een mooi einde, maar vergeet de titel niet.” Leerlingen kunnen ook elkaars werk lezen en aan de hand van de succescriteria feedback geven. Tot slot geef je als leraar **feedforward** door tips te geven voor de volgende keer, zoals het toevoegen van meer beschrijvende woorden om de lezer mee te nemen in het verhaal, of het gebruik van alinea’s voor meer overzicht. Zo weten leerlingen niet alleen waar ze naartoe werken en waar ze nu staan, maar ook welke concrete stappen ze kunnen zetten om hun schrijfvaardigheid verder te ontwikkelen.